

УДК 330.131.7:336.77

РОЛЬ РИНКУ МІЖБАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Вікторія Миколаївна СЕМКО

аспірантка НУДПС України

E-mail: v_semko@mail.ru

Анотація. Досліджено економічну сутність, функції та роль ринку міжбанківського кредитування. Обґрунтовано доцільність аналізу ринку міжбанківського кредитування для поточних прогнозів економічного стану.

Аннотация. Исследована экономическая сущность, функции и роль рынка межбанковского кредитования. Обоснована целесообразность анализа рынка межбанковского кредитования для текущих прогнозов экономического состояния.

Ключові слова: ринок міжбанківського кредитування, міжбанківський кредит, банки-контрагенти, розподіл ресурсів.

Ключевые слова: рынок межбанковского кредитования, межбанковский кредит, банки-контрагенты, распределение ресурсов.

Постановка проблеми. Сьогодні в Україні міжбанківський кредит набуває першорядної актуальності через загострення проблеми ліквідності банків, яка спричинена макроекономічними факторами – суцільним спадом вітчизняного виробництва, платіжною кризою тощо. На стан фінансового ринку з усіма його сегментами безпосередньо впливає й грошово-кредитне регулювання держави. Сьогодні ринкова система міжбанківського кредитування оперативно реагує на кожну зміну параметрів регулювання.

Одною з головних умов успішної реалізації економічних реформ в країні є формування відповідної банківської системи, яка є складним та багатофункціональним механізмом, і стосується фінансових інтересів країни, окремих підприємств і організацій, всього населення тощо. Міжбанківське кредитування на сьогоднішній день залишається важливим сегментом фінансового ринку, відіграючи серйозну роль в підтримці ліквідного рівня української банківської системи, яка наразі у стадії становлення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням дослідження ролі міжбанківського кредитування, функції та структури ринку міжбанківських кредитів присвячені праці таких учених і фахівців: Г. Коробова, Ю. Нікольский, Г. Шамаєв, М. Крупка, Р. Коцовська, Л. Снігурська. Дослідивши це питання, ми можемо помітити, який різнобарвний зміст вкладають автори в дані поняття. Через це навіть в такого однозначного

поняття, як міжбанківський кредит, автоматично з'являється різне трактування. Хоча в спеціальних дослідженнях МБК автори оперують традиційною трактовкою, до сьогодні ніхто не звернув увагу на проблему неоднозначності визначення поняття. А це – пряма похідна з існуючої проблеми невизначеності поняття самого кредиту. Ігноруючи цю проблему, дослідники знижують ефективність МБК, оскільки він виконує визначну роль для решти економічних досліджень, результати яких можуть використовуватись на практиці.

Метою статті є чітке розкриття поняття «міжбанківський кредит» і показати роль ринку міжбанківського кредитування у забезпеченні стабільного розвитку банківської системи.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Щоб підкреслити єдність видової сутності МБК і кредиту, й ми будемо оперувати наступним його визначенням.

Міжбанківський кредит – суспільні відносини між банками стосовно перерозподілу вартості за умов повернення її еквіваленту та платності. Це визначення загально описує явище міжбанківського кредиту, враховуючи його внутрішню сутність та структуру. Конкретніше розкриття поняття сутності та структури МБК вимагає дослідження всіх його форм та видів. Виникає низка запитань – для чого надаються МБК, яка їх фінальна роль у системі банківської взаємодії, на яких умовах провадяться ці операції.

Розглядаючи основне визначення, наведене вище, помічаємо, що автори схильні ототожнювати міжбанківські кредит та депозит. Суттєві відмінності між ними дійсно відсутні, оскільки одержані ресурси, що знаходяться в тимчасовому розпорядженні банку, є позичковими коштами при отриманні МБК і при залученні міжбанківського депозиту. Але повністю ототожнювати ці поняття не варто, тому що вони мають різні нюанси під час обрахунку нормативів, обов'язкових резервів тощо.

Вважаємо, що сутність поняття «міжбанківського кредиту» визначається не тільки суб'єктами кредиту (банками), але і його первинними елементами, характером та напрямками їх руху, фактом платності. Первинними елементами міжбанківського кредиту є банківські ресурси. Характер руху міжбанківського кредиту – факт платного обміну ресурсами між банком-кредитором та банком-позичальником. Напрями міжбанківського кредиту мають два етапи руху – видача кредитів та погашення. Розглядаючи вищенаведені аспекти міжбанківського кредиту, варто окреслити наступне визначення даного поняття:

Міжбанківський кредит є сукупністю економічних відносин між банком-кредитором та банком-позичальником, які стосуються руху позичкового капіталу, результатом чого є розширення активних операцій, підвищення ліквідності та забезпечення виконання резервних вимог Національного банку України тощо.

Доцільним для розуміння поняття ринку міжбанківських кредитів вважаємо вивчення поняття «міжбанківське кредитування».

За думкою Г. Коробової, міжбанківське кредитування займає велику площину фінансового ринку, в межах якої організовується купівля-продаж кредитних ресурсів у формі міжбанківських кредитів та депозитів [1, с. 359]. Ми не можемо повністю погодитись з цим визначенням, оскільки купівля-продаж МБК на ринку міжбанківських кредитів організовується як процес. А ринок МБК сам по собі є частиною фінансового ринку.

Українська економічна література не трактує поняття «міжбанківське кредитування», більше того, це поняття практично відсутнє в ній. Ми вважаємо, що міжбанківське кредитування є процесом надання банку-позичальнику міжбанківських кредитів, і містить сукупність механізмів реалізації кредитних взаємовідносин між банками.

Переглянувши вищенаведене, ми стверджуємо, що саме міжбанківське кредитування стає джерелом поповнення ресурсної бази комерційних банків, потужним та надійним. Саме воно може більшою мірою впливати на розвиток вітчизняної банківської системи. Слабкий вплив банків на ринок міжбанківських кредитних ресурсів говорить про потребу в удосконаленні недостатньо розвинутих процесів міжбанківського кредитування.

Сьогодні для оперативнішого залучення додаткових грошей банки використовують перш за все ресурсні можливості міжбанківського ринку, на якому відбувається продаж грошових коштів, мобілізованих іншими кредитними установами. Таким чином здійснюється міжбанківське кредитування, залучення якого відбувається як самостійно, шляхом прямих переговорів, так і через фінансових посередників [2, с. 78].

Міжбанківський ринок кредитних ресурсів забезпечує купівлю і продаж вільних кредитних ресурсів між комерційними банками та НБУ, та серед комерційних банків, й існує як стала економічна система [2, с. 113].

Зазначимо, що міжбанківський ринок – один із сегментів сучасного ринку кредитних ресурсів, структура якого містить: учасників ринку (банки-покупці і продавці), набір фінансових інструментів (кредити, депозити), організації, що формують інфраструктуру ринку (СЕП, система комунікацій, інформаційна система), керівні органи, здатні вплинути на конкуренцію (НБУ).

Економісти С. В. Гагарін, Ю. Б. Нікольський та Г. А. Шамаєв у своєму дослідженні визначають ринок міжбанківських кредитів як активний сегмент ринку позичкових капіталів, в межах якого банки виступають контрагентами. Ми не вважаємо таке визначення повним, оскільки не з'ясована суть операцій, здійснюваних банками-контрагентами. Практика показує, що значна частина вітчизняних банків знаходиться на ринку міжбанківських кредитів, використовуючи різні інструменти міжбанківського кредитування: міжбанківські кредити; міжбанківські депозити; операції РЕПО тощо.

Отже, ринок міжбанківських кредитів можна назвати частиною ринку позичкових капіталів, в межах якого проходить перерозподіл вільних грошових ресурсів між НБУ та комерційними банками, при цьому банки використовують різні інструменти міжбанківського кредитування, формуючи економічні взаємовідносини.

Ринок міжбанківських кредитів дозволяє фінансово стійким банкам вільно торгувати кредитними коштами. Це стає можливим, коли у банку є надлишок коштів, завдяки яким можна отримати дохід. Банки прагнуть розмістити вільні кошти у банків-позичальників. Сьогодні актуальніше та вигідніше позичити вільні гроші іншим банкам. Гарантія того, що банк поверне гроші, є значно вищою за повернення коштів підприємству, в яке вкладає ресурси банк. Отже, міжбанківський кредит володіє рядом переваг над іншими джерелами поповнення банками власної ресурсної бази. Серед таких переваг:

- банки вважаються надійнішими позичальниками, тому надійність повернення позичених коштів вища, на відміну від інших позичальників;

- мобільність та швидкість отримання, оскільки коли виникає потреба в ресурсах, банк може будь-якого моменту отримати кошти від інших банків із наявністю вільних коштів;

- короткостроковість позичок на відміну від інших джерел поповнення ресурсної бази, оскільки міжбанківські кредити можна залучати на короткий час від 1 дня до 1 місяця в разі такої необхідності;

- нижча вартість в порівнянні із залученням коштів юридичних і фізичних осіб.

Структура ринку міжбанківських кредитів містить наступні елементи [3, с. 105]:

- учасники ринку (банки) – продавці і покупці;

- набір фінансових інструментів – короткострокові кредити, депозити;

- організація розгалуженої інфраструктури ринку – система комунікацій, інформаційна система, електронні платежі;

- керівні органи, здатні вплинути на конкуренцію.

Учасниками міжбанківського ринку кредитних ресурсів є:

- Національний банк України;
- Регіональне управління НБУ;
- Комерційні банки, філії та відділення.

Учасники ринку МБК традиційно діляться на основних та неосновних.

Основні мають свої особливості – всі покупці та продавці є банками або їх об'єднаннями. Від рівня, на якому вони знаходяться в системі банку (мова йде про статус центрального або комерційного банку), залежить, чи ринок МБК є ринком I-го рівня, на якому відносини йдуть від центрального банку до інших, чи ринком II-

го рівня, де безпосередні зв'язки виникають між комерційними банками як банками II-го рівня.

Неосновними учасниками даного ринку є системи платежів та комунікацій, інформаційні, аналітичні, дилінгові та інші центри. Вони утворюють інфраструктуру ринку, обслуговуючи та забезпечуючи його нормальне функціонування. Відособлено до даної групи учасників відносяться також регулюючі органи, завданням яких є впорядкування діяльності учасників.

Призначення міжбанківських кредитів полягає в наступному [5, с. 48]:

- надання можливості виконувати вимоги з обов'язкового резервування;

- забезпечення ліквідності банку;

- задоволення потреб клієнтів у коштах;

- банки із надлишком ресурсів можуть розміщувати тимчасово вільні кошти в банках із недостатнім ресурсом.

Отже, сегментом ринку позичкових ресурсів, в межах якого банки діють контрагентами, є ринок міжбанківських кредитів, який виконує цілий ряд важливих функцій:

- операції в межах ринку міжбанківських кредитів стають для комерційних банків додатковим джерелом доходів завдяки різниці між цінами купівлі та продажу кредитів, й через диверсифікацію ставок за кредитами в залежності від терміновості кредиту;

- ринок міжбанківських кредитів є джерелом поповнення ресурсів банківської установи, необхідних для управління ліквідністю та активних операцій банків на сегментах фінансового ринку;

- міжбанківські кредити з усіх існуючих наразі фінансових інструментів найоперативніше реагують на всі зміни кон'юнктури фінансового ринку, оскільки банки розглядають ринок міжбанківських кредитів як джерело оперативних та швидких ресурсів для проведення активних операцій на всіх наявних сегментах фінансового ринку. Отже, ставки за міжбанківським кредитом є своєрідним барометром стану фінансового ринку в країні.

Роль ринку міжбанківського кредитування на мікроекономічному рівні окреслюється чіткіше завдяки впливу на безпосереднє формування банківської стратегії на вітчизняному фінансовому ринку. Ринок міжбанківського кредитування виконує певні функції на рівні роботи комерційних банків. Серед них:

- оперативне забезпечення короткострокових потреб в коштах для підтримки обов'язкових резервів і ліквідності банку;

- розміщення вільних кредитних ресурсів;
- навчання банківського персоналу для переходу до діяльності в інших сегментах фінансового ринку [3, с. 191].

Роль ринку міжбанківського кредитування на макроекономічному рівні визначається його структурною часткою в складі фінансового ринку країни, а також мірою впливу на всі суміжні сегменти ринку. Ринок міжбанківського кредитування в межах всієї банківської системи забезпечує її сталість, перерозподіляючи в ній грошові потоки, об'єктивно відображає економічну ситуацію як в сегментах фінансового ринку, так і в економіці в цілому [4, с. 193].

Як відмічають сучасні дослідники, основною ознакою ринку міжбанківського кредиту залишається перерозподіл ресурсів між банками. Під час розподілу ресурсів між ними з'являється така властивість міжбанківського кредиту як прискорення процесів мультиплікації кредиту. Коли банк-позичальник отримує ресурси від банку-кредитора, він може надавати їх своїм клієнтам. В результаті виникають нові залишки коштів на поточних та розрахункових рахунках. Ці кошти породжують нові банківські кредити під час перерозподілу по каналах безготівкових розрахунків. Властивість міжбанківського кредиту прискорювати мультиплікацію кредиту призводить до того, що одержаний кредит не додається до суми залучених коштів, що приймають участь у розрахунку обов'язкових резервів. Привабливість міжбанківського кредиту є очевидною як для банку-кредитора, так і для позичальника [4, с. 44-45].

Ключовою метою банків-кредиторів на сучасному ринку МБК та інших кредитних ринках є прибуток. Але через особливості ринку міжбанківських кредитів існує серія специфічних чинників отримання прибутку, яка відсутня на інших подібних ринках. Багато угод на ринку носить короткостроковий характер, не більше місяця, при цьому є і одноденні, чому сприяє висока питома вага попиту на гроші як миттєву ліквідність на ринку МБК. Додатковим джерелом банківського доходу може стати розміщення в МБК, навіть на короткі строки, закумульованих для іншого використання, вільних до того часу ресурсів. Такі дії з найкоротшими грошовими оборотами необхідні через низьку власну ризикованість, в першу чергу через відносну надійність банків як кредитоотримувачів. При цьому альтернативних варіантів розміщення мало. Так, валютний та фондовий ринки за умов спокійного

розвитку таку можливість банкам не дають, звертаючи увагу на серйозне обмеження строковості розміщення коштів, що тільки тимчасово залишаються вільними.

З поступовим збільшенням терміну міжбанківських кредитів розпочинає дію правило, яким встановлюється взаємозалежність між ризиками та дохідністю банківських активів. Таким чином МБК поступається дохіднішим банківським активам, слугуючи в основному для диверсифікації ризиків активних банківських операцій.

Виходячи з цього, ми можемо визначити іншу ціль виходу банків-кредиторів на ринок МБК – забезпечення диверсифікації активів, досягнення якої має велику роль у стабілізації діяльності банків.

При цьому ефективність ролі ринку МБК в питанні отримання доходів має межі, обумовлені оптимальними розмірами питомої ваги міжбанківського кредиту серед решти банківських активів. Якщо порушити принципи оптимального розміру МБК, це буде не просто заважати використанню даного інструменту в управлінні активами, а ще може спричинити й погіршення диверсифікації активних банківських операцій.

Ми повинні усвідомлювати, що на ринок МБК постійно впливають всі наявні сегменти грошового ринку, тому він відчутно реагує на будь-які істотні зміни у фінансовій сфері. Тому стан його кон'юнктури є об'єктивним віддзеркаленням та наслідком їх поточного стану. Аналізуючи ситуацію на ринку МБК, ми визначаємо, які фактори впливають на коливання грошового попиту та пропозиції. Спостерігаючи результати дослідження його стану, ми робимо висновки про стан економіки в цілому. Це надзвичайно важливо для аналітичних досліджень на загальному макроекономічному рівні.

Аналіз ринку МБК є надзвичайно цінним для здійснення поточних прогнозів. Він лежить в основі прогнозування динаміки змін всіх наявних індикаторів грошового ринку. Кризова ситуація в банківській системі починається перш за все зі сфери МБК.

Провівши аналіз розвитку міжбанківського ринку України дає можливість виділити декілька періодів у розвитку ринку міжбанківського кредитування та показати вплив його на економіку в цілому:

2001-2004 рр. – в Україні спостерігалася загальною позитивна динаміка основних макроекономічних показників – зростання реального обсягу ВВП, сповільнення темпів інфляції, курсова ста-

більність. Ситуація, що склалася на грошовому ринку, дала змогу НБУ поступово знижувати облікову процентну ставку, що в свою чергу зумовило зниження процентної ставки за кредитами, наданими банками в реальний сектор економіки. З 2001 року починають надаватися кредити овернайт замість ломбардних кредитів;

2005-2007 рр. – «кредитний бум» призвів до того, що банки, ігноруючи ліквідність, намагалися отримати та надавати якомога більше кредитів;

2008-2009 рр. На цьому етапі відбувається згорання міжбанківського кредитного ринку. Банківська криза чи криза ліквідності внесла свої корективи у розвиток як банківської системи, так і економіки не лише України, а й світу. Завдяки активним діям Національного банку України частина проблем, пов'язаних із ліквідністю була вирішена. В окремих банках призначено тимчасові адміністрації, а також створено інститут кураторства. Призначені куратори за дорученням НБУ контролювали виконання програм фінансового оздоровлення та цільове використання кредитів рефінансування;

Із 2010 і до 2013 року відбувається покращення економічної ситуації в Україні загалом, і грошово-кредитного ринку, зокрема. Починаючи з лютого 2010 року намітилася тенденція

до зменшення інфляційного тиску. Стабільне відновлення ресурсної бази банків та достатній рівень ліквідності на фоні зменшення цінового тиску сприяли зниженню вартості коштів у національній валюті. Водночас зазначені позитивні тенденції поки що не активізували процеси кредитування, а вартість кредитних ресурсів, навіть в умовах тенденції до її зниження, ще досить висока.

Висновки. Провівши дослідження можемо стверджувати, що міжбанківський ринок є важливою складовою фінансового ринку, частиною ринку позикових капіталів, тобто грошового ринку, на якому тимчасово вільні гроші кредитних інститутів залучаються і розміщуються між банками в основному у формі короткострокових міжбанківських депозитів на визначені короткі терміни від одного дня до півроку тощо.

Встановлено, що головною функцією міжбанківського кредитування на макрорівні є перерозподіл ресурсів між банківськими установами, що призводить до прискорення процесів мультиплікації кредиту, тим самим забезпечуючи сталість банківського сектору та економіки в цілому.

Отже, міжбанківське кредитування залишається важливим сегментом фінансового ринку, відіграючи серйозну роль в підтримці ліквідного рівня української банківської системи, яка наразі у стадії становлення

Список використаних джерел

1. Коробова Г. Г. Банковское дело / Г. Г. Коробова. — М. : Юрист, 2002. — 751 с.
2. Коцовська Р. Р., Павшин О. П., Хміль Л. М. Банківські операції. — К. : УБС НБУ : Знання, 2010. — 390 с.
3. Крупка М. І. Банківські операції. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. — 312 с.

4. Операції комерційних банків / Р. Коцовська, В. Ричаківська, Г. Табачук, Я. Грудзевич, М. Вознюк. — К. : Алерта; Львів : ЛБІ НБУ, 2003. — 500 с.
5. Снігурська Л. П. Банківські операції та послуги. — К. : МАУП, 2006. — 456 с.